

РОЗВИТОК СФЕРИ ПОСЛУГ НА МІКРО-, МЕЗО- ТА МАКРОРІВНЯХ

DOI : 10.33274/2079-4762-2022-52-2-103-117

JEL : L51, L83, F17

УДК 338.48:330.3:005.336(043.3)

Бочарова Ю. Г.,
д-р екон. наук,
доцент

Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: bocharova@donnuet.edu.ua

Федотова Т. А.,
канд. екон. наук,
доцент

e-mail: fedotova@donnuet.edu.ua

Іщенко О. В.

Інститут економіки промисловості НАН України,
м. Київ, Україна,
e-mail: ischenko80@gmail.com

Огій Л. Я.,
магістрант

Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна
e-mail: ogij_l@donnuet.edu.ua

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: ОЦІНКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В ПЕРІОД ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

UDC 338.48:330.3:005.336(043.3)

Bocharova Yu. G.,
Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor

Mykhailo Tugan-Baranovskyi Donetsk National University
of Economics and Trade,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: bocharova@donnuet.edu.ua

Fedotova T. A.,
PhD in Economic Sciences,
Associate Professor
Ishchenko O.

e-mail: fedotova@donnuet.edu.ua

Institute of Industrial Economics, National Academy
of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine,
e-mail: ischenko80@gmail.com

Ogii L. Ya.,
Master

Mykhailo Tugan-Baranovskyi Donetsk National University
of Economics and Trade, Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: ogij_l@donnuet.edu.ua

EXPORT POTENTIAL OF THE TOURISM INDUSTRY OF UKRAINE: ASSESSMENT AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT IN THE PERIOD OF POST-WAR RECOVERY

Мета. Метою статті є оцінка поточного стану експортного потенціалу української туристичної галузі з врахуванням повномасштабної військової агресії росії проти України з метою пошуку напрямів його розвитку в період післявоєнного відновлення країни.

Методи. У процесі дослідження використано такі загальнонаукові методи та прийоми пізнання: теоретичне узагальнення і порівняння, аналіз і синтез, індукція та дедукція, групування.

Результати. Визначено, що поняття «експортний потенціал туристичної галузі» доцільно розуміти як максимально можливий обсяг експорту національного туристичного продукту, що формується під впливом макроекономічних, конкурентних та внутрішніх факторів галузі й реалізується у довгостроковій перспективі. Запропоновано методичний підхід до інтегральної оцінки експортного потенціалу туристичної галузі України з урахуванням макроекономічних, конкурент-

них та внутрішніх факторів впливу, в межах якого інтегральний показник експортного потенціалу туристичної галузі запропоновано визначати як добуток середнього доходу з одного іноземного туриста та показника річної місткості засобів розміщення, скорегованого на коефіцієнт сезонності та питому вагу в'їзного туристичного потоку, індекс впливу макроекономічних факторів, індекс міжнародної конкурентоспроможності, а показник використання експортного потенціалу, як відношення фактичного рівня доходу від експорту туристичних послуг до рівня експортного потенціалу туристичної галузі країни. Обґрунтовано, що одним з ключових макроекономічних факторів стимулювання попиту на туристичні послуги є фактори безпеки.

Обґрунтовано, що динаміка експортного потенціалу туристичної галузі України цілком відображає макроекономічні тенденції міжнародної туристичної галузі, демонструючи його зростання до 4769,8 млн дол. США у 2019 році, різке скорочення до 2458,15 млн дол. у 2020 році та зростання до 6633,09 млн дол. у 2021 році через значне зростання середнього доходу з одного іноземного туриста до 690,48 дол. / особу за рахунок іноземних туристів з Саудівської Аравії. Установлено, що рівень реалізації експортного потенціалу туристичної галузі України демонструє скорочення протягом 2017–2021 рр. на 21,35 %.

Обґрунтовано, що з урахуванням поточних умов функціонування української туристичної галузі, пріоритетними секторами розвитку туризму мають бути визначені діловий, пізнавальний, зокрема темний, скорботний, оскільки актуальними будуть маршрути, пов'язані з війною і знаковими післявоєнними локаціями такими, як Ірпінь, Буча, Гостомель, що назавжди залишаться нагадуванням наступним поколінням, як Аушвіц або Бабин Яр, медичний, екологічний туризм. Обґрунтовано, що відновлення експортного потенціалу туристичної галузі України передбачає вдосконалення організаційно-кадрового, інформаційно-методичного та фінансового забезпечення розвитку туризму.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання при роботі оновленої стратегії розвитку експортного потенціалу туристичної галузі України та її реалізації.

Ключові слова: експортний потенціал туристичної галузі, туризм, розвиток, конкурентоспроможність, світовий ринок, післявоєнне відновлення.

Постанова проблеми. Міжнародний туризм у ХХІ столітті є пріоритетною галуззю світової економіки, що забезпечує туристичне обслуговування та підтримку внутрішніх, міжнародних, ділових туристів та рекреантів, сприяє вирішенню цілої низки соціально-економічних проблем, у т. ч. проблем зайнятості.

У 2020 році світова туристична галузь вперше з початку ХХІ століття зіткнулась з серйозною кризою, пов'язаною з швидким та масовим поширенням пандемії Covid-19 та екстремним введенням країнами світу короткострокових заходів боротьби з нею, зокрема, закриття кордонів між державами, штучного обмеження фізичного пересування громадян всередині країн, що знайшло відображення у скороченні експортного потенціалу туристичних галузей окремих країн.

Туристична галузь України не є виключенням. При цьому окрім зовнішніх деструктивних впливів, на українську туристичну галузь негативний вплив чинили й внутрішні фактори, що зробили туристичну галузь України ще більш вразливою у кризовий період розвитку міжнародного туризму, порівняно більш слабкою у післякризовий період.

До таких внутрішніх факторів відносяться анексія Криму та події на сході України у 2014 році, що призвело до втрати щонайменше 30 % рекреаційно-туристичного потенціалу країни; повномасштабна військова агресія росії проти України взимку 2022 року, що несе небезпеку не лише для туристів, але і для всього населення країни, спричинила втрати значної частини туристичних об'єктів (історичних пам'яток, архітектури, релігійно-туристичних об'єктів), руйнування інфраструктури в районах проведення активних бойових дій, закриття повітряного простору для цивільної авіації, порушення логістики на території України, руйнування енергетичної інфраструктури країни [1].

За таких умов дослідження, спрямовані на вирішення проблеми оцінки експортного потенціалу туристичної галузі України та визначення перспективних напрямів його розвитку у період післявоєнного відновлення є актуальними та своєчасними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань оцінки експортного потенціалу окремих галузей економіки присвячені праці О. Кириченко, Г. Дугінець та

Г. Кучерявенко; умовам адаптації міжнародної туристичної галузі до функціонування в умовах пандемії Covid-19 присвячено роботи Д. Тюріної, Г. Горіної; післявоєнному відновленню вітчизняної туристичної галузі — Н. Барвінка, О. Носирева, Ю. Перегуди та М. Кривоверця, О. Тхожевського, Н. Щербакової тощо. Незважаючи на фундаментальний внесок зазначених вчених у розвиток теорії та практики діяльності та розвитку туристичної галузі України, формування та ефективного використання експортного потенціалу національної економіки, на сучасному етапі розвитку наукової думки, — відсутній усталений підхід до розуміння сутності поняття «експортний потенціал туристичної галузі», немає методики оцінки експортного потенціалу туристичної галузі, що потребує перегляду Стратегії розвитку туризму з позиції оцінки експортного потенціалу туристичної галузі та завдань післявоєнного відновлення України.

Мета статті. Мета статті полягає в оцінці поточного стану експортного потенціалу української туристичної галузі з урахуванням повномасштабної військової агресії росії проти України з метою пошуку напрямів його розвитку в період післявоєнного відновлення країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Контент-аналіз джерел [1–6] дозволяє стверджувати, що під експортним потенціалом туристичної галузі доцільно розуміти максимально можливий обсяг експорту національного туристичного продукту, що формується під впливом макроекономічних, конкурентних та внутрішніх факторів галузі й реалізується у довгостроковій перспективі. При цьому слід враховувати, що:

— експортний потенціал туристичної галузі: формується під впливом експортних потенціалів окремих суб'єктів господарювання, що належать до неї; є результатною кількісною характеристикою, оскільки визначає обсяг експорту галузевої продукції; характеризується тісним кореляційним зв'язком з конкурентоспроможністю продукції (туристичного продукту), що екпортується на міжнародний ринок;

— до макроекономічних факторів формування експортного потенціалу належать демографічні, соціальні, економічні, безпекові, міжнародні фактори [2–3], до конкурентних — фактори, що пов'язані зі стадією життє-

вого циклу галузі, інтенсивністю конкуренції на міжнародному ринку та рівнем її конкурентоспроможності [4], до внутрішніх — державне регулювання, ресурсний потенціал, туристична інфраструктура [2; 5]. Переважаючий вплив сприятливих внутрішніх, конкурентних та макроекономічних факторів на туристичну галузь країни забезпечує зростання її конкурентоспроможності на міжнародному ринку, а отже й експортного потенціалу.

Для кількісної та якісної оцінки експортного потенціалу туристичної галузі України пропонується використовувати модель інтегральної оцінки експортного потенціалу туристичної галузі, що дозволяє врахувати фактори впливу та визначити рівень реалізації експортного потенціалу туристичної галузі (рис. 1).

Інтегральний показник експортного потенціалу туристичної галузі пропонується визначати як добуток середнього доходу з одного іноземного туриста та показника річної місткості засобів розміщення, скорегованого на коефіцієнт сезонності та питому вагу в'їзного туристичного потоку, індекс впливу макроекономічних факторів, індекс її міжнародної конкурентоспроможності (формула 1), а показник використання експортного потенціалу (формула 2), як відношення фактичного рівня доходу від експорту туристичних послуг до рівня експортного потенціалу туристичної галузі країни, стабільне зростання якого свідчить про позитивні тенденції її розвитку та зростання рівня міжнародної конкурентоспроможності національної туристичної галузі.

$$I = [M \times (1 - t) \times I_M \times I_K] \times S, \quad (1)$$

де I — інтегральний показник експортного потенціалу вітчизняної туристичної галузі, дол. США; M — річна місткість засобів розміщення, скорегована на коефіцієнт сезонності, осіб; t — питома вага внутрішніх туристів у туристичному обігу, од.; I_M — індекс впливу макроекономічних факторів, од.; I_K — індекс конкурентоспроможності туристичної галузі, од.; S — середній дохід з одного іноземного туриста, дол. / особу.

$$E = \frac{Exp}{I}, \quad (2)$$

де E — рівень реалізації експортного потенціалу вітчизняної туристичної галузі, од.; Exp — інтегральний показник експортного потенці-

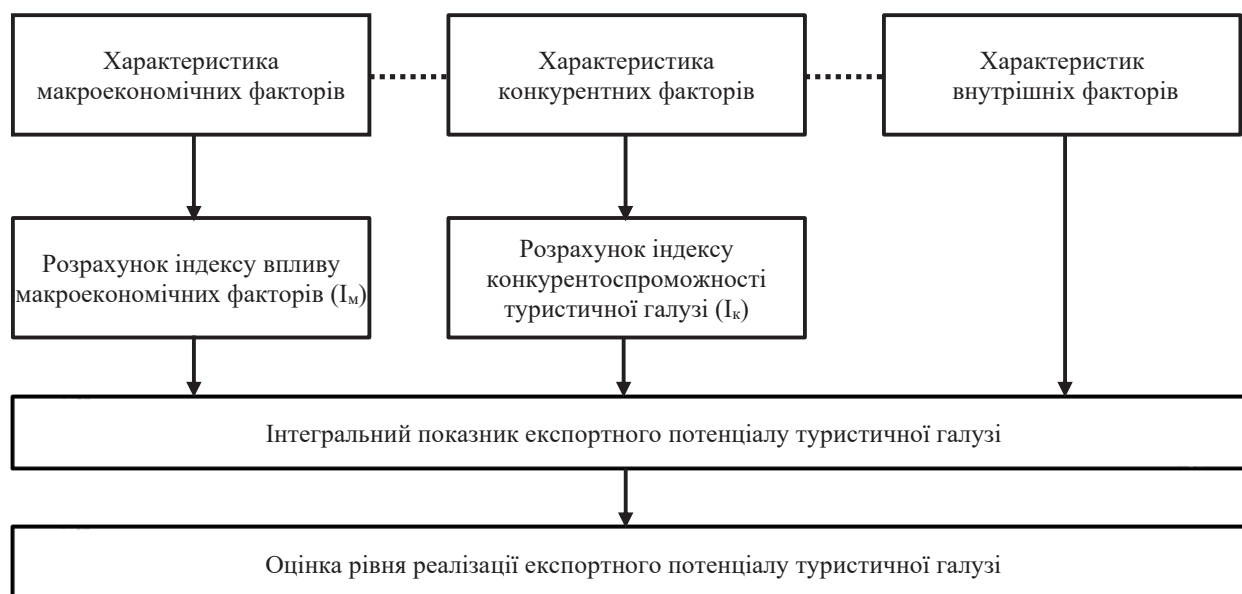

Рис. 1. Модель інтегральної оцінки експортного потенціалу туристичної галузі з врахуванням факторів впливу та рівня його реалізації (складено авторами на основі [6–8])

алу вітчизняної туристичної галузі, дол. США; I — фактичний експорт вітчизняної туристичної галузі, дол. США.

За результатами аналізу макроекономічних факторів формування експортного потенціалу туристичної галузі України в 2017–2021 рр. (табл. 1) визначено, що:

— у 2017–2019 рр. макроекономічні фактори чинили сприятливий вплив на експортний потенціал туристичної галузі. У цей період спостерігалось скорочення рівня безробіття на 0,52 % або на 8,75 % у відносному виразі, зростання співвідношення міжнародної торгівлі послугами та товарами на 2,00 % або 6,45 % та ВВП на душу населення на 587,30 дол. США/особу або 5,42 %;

— починаючи з 2020 року макроекономічні фактори чинили деструктивний вплив на експортний потенціал туристичної галузі. Так, у цей час спостерігалось глобального поширення пандемії Covid-19 та, як наслідок, рецесія світової економіки.

Установлено, що найбільш суттєвий вплив на функціонування туристичної галузі сьогодні чинять фактори безпеки макроекономічного середовища, зокрема поширеність військових конфліктів та інфекційних захворювань. Так, спеціалісти недержавного аналітичного центру «Українські студії стратегічних досліджень» у своєму дослідженні «Індекс війни» зазначають, що з втратою пріоритетної ролі США на економічній мапі світу, у міжнародному просторі розпочався новий етап

стратегічного перерозподілу зон впливу, що відбувається, на жаль, військовим шляхом у поєднанні з невійськовими інструментами тиску та примусу, що призвело до зростання кількості військових конфліктів до 28 станом на 2021 рік, що більше на 75,8 %, ніж у 2017 році [19, 20].

Крім того, специфіка сучасних військових конфліктів полягає у їх регіоналізації, посиленні впливу мережових воєнізованих формувань та виникненні інструменту квазідержав як «мертвих зон», що утворюються поза межами впливу національних держав, регіональних лідерів та в результаті стратегічного протистояння наддержав [18]. Щодо впливу на безпеку туристичних подорожей з боку поширення інфекційних хвороб, то слід зазначити, що за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі — ВООЗ) найбільш небезпечними, в тому числі, для подорожуючих, залишаються гострі респіраторні інфекції нижніх дихальних шляхів — четверта за поширеністю причина смертей у світі, до яких також включено коронавірусну інфекцію SARS, яка спалахнула у Південному Китаї у 2002–2003 рр., SARS-CoV-2 (Covid-19), що вже отримала статус пандемії, гепатит В, гострі кишкові захворювання (ротавірусна інфекція, шигельоз, сальмонельоз), малярія, менінгіт, енцефаліт, тиф, кір, сифіліс, холера, кашлюк.

Сьогодні єдиним фактором стримування нівелювання ризиків смертності від Covid-19, а значить й зростання безпечності подорожу-

Таблиця 1

**Динаміка окремих показників макроекономічних та конкурентних факторів формування експортного потенціалу туристичної галузі України та їх інтегрального впливу в 2017–2021 рр.
(складено автором на основі [9–17])**

Показник	Роки					Абс. відхилення	Відн. відхилення, %
	2017	2018	2019	2020	2021		
Макроекономічні фактори							
Чисельність населення, млн. чол.	7509	7592	7673	7753	7831	322,0	4,3
Середня тривалість життя, років	26,3	27,4	28,5	29,6	30,9	4,6	17,5
Рівень безробіття, %	5,9	5,5	5,4	7,2	6,5	0,6	10,2
ВВП на душу населення, дол. США/чол.	10829,9	11372,3	11417,2	10925,7	11535,4	705,5	6,5
Співвідношення міжнародної торгівлі послугами та товарами, %	31,0	31,0	33,0	29,0	27,0	-4,0	-12,9
Кількість військових конфліктів у світі	6	8	10	19	28	22,0	366,7
Кількість вакцинованих від COVID-19, осіб	0	0	0	7,23	4551,58	4551,6	100,0
Концентрація CO ₂ в атмосферному повітрі, проміле	397,4	403,6	408,2	410,5	413,4	16,0	4,0
Індекс впливу макроекономічних факторів (I _м)	0,83	0,81	0,81	0,73	0,85	0,0	2,4
Конкурентні фактори							
Експорт туристичних послуг, млрд. дол. США	1310	1437	1442	549	-	-761	-58,1
Частка експорту туристичних послуг у загальному експорті послуг, %	24,8	24,9	23,8	11,2	-	-13,6	-54,8
Показник концентрації CR ₈ , %:	34,11	33,39	33,93	35,96	-	1,85	5,4
Індекс конкурентоспроможності української туристичної галузі (I _г)*	0,66	0,66	0,69	0,69	0,66	0	0,0

*Примітка: * — відношення фактичного індексу конкурентоспроможності подорожей і туризму до еталонного значення показника Німеччини — лідера у туристичному регіоні ЄС.*

ючих є вакцинація, про що свідчить тісний кореляційний зв'язок між позитивною динамікою кількості подорожуючих у 2021 році та швидким зростанням кількості вакцинованих від Covid-19 у світі з 7,23 тис. осіб на 31.12.2020 року до 4558,81 тис. осіб на 31.12.2021 року.

В цілому, сукупний вплив макроекономічних факторів формування експортного потенціалу міжнародної туристичної галузі протягом 2017–2021 рр. був дестимулюючим, про що свідчить зменшення індексу впливу макроекономічних факторів на 0,10 од. або 12,0 % з 0,83 од. у 2017 році до 0,73 од. у 2020 році в основному за рахунок економічних та безпекових факторів, тоді як у 2021 році ситуація змінилась зі зростанням індексу до 0,85 од., що свідчить про послаблення їх впливу.

Динаміка світового експорту туристичних послуг в 2017–2020 рр. (див. табл. 1) свідчить про незначний темп його приросту протягом 2017–2019 рр. на 132 млрд дол. США або 10,1 %, що відповідно до галузевої теорії конкуренції відповідає стадії зрілості та насичення ринку, а в 2020 році — різке падіння на 893 млрд дол. США або 61,92 % порівняно з 2019 роком, що свідчить про перехід у стадію занепаду, скорочення споживання туристичного продукту, що пов'язано з руйнівним впливом пандемії Covid-19 та шоковою реакцією економіки світу. Індекс конкурентоспроможності української туристичної галузі (I_г) в 2017–2021 рр. порівняно з еталонними значеннями туризму Німеччини в туристичному регіоні ЄС попри зміну місця в рей-

тингу України свідчать про стабільність середнього рівня її конкурентоспроможності, що не змінювався з 2019 року, але протягом 2017–2019 рр. продемонстрував зростання на 0,03 од. Приймаючи до уваги вплив макроекономічних та конкурентних факторів формування експортного потенціалу туристичної галузі України в 2017–2021 рр., варто підкреслити обмежуючий вплив останніх, що потребує врахування.

Державне регулювання вітчизняної туристичної галузі ґрунтується на понад 200 нормативно-правових актах та забезпечується Державним агентством розвитку туризму (ДАРТ), що підпорядковане Міністерству інфраструктури України, за партнерською моделлю регулювання туристичної галузі на основі Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року.

Ресурсний потенціал вітчизняного туризму складають природні та історико-культурні ресурси України. Збереження історико-культурних пам'яток в Україні, починаючи з 2000 року, реалізується в межах Закону України «Про охорону культурної спадщини» Міністерством культури та інформаційної політики України шляхом ведення Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Сьогодні на державному обліку перебувають близько 130 тис. нерухомих пам'яток культурної спадщини, що розташовані на території України, з яких станом на 01.01.2020 в Державний реєстр нерухомих пам'яток України занесені лише 10197 пам'яток — 992 національного значення та 9205 місцевого значення, або 7,84 % їх загальної кількості. Крім того, шість історико-культурних і один природний об'єкти, що мають універсальне значення для всього людства, внесені до Списку об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО до 2014 року, що є досить тривожною ознакою.

У 2008 році Україна приєдналась до Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини, а в 2017 році було створено державну інформаційну систему Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України, до якого станом на 01.09.2020 року включено 26 елементів нематеріальної культурної спадщини України, зокрема, Петриківський розпис, козацькі пісні Дніпропетровщини, традиція гуцульської писанки, бортництво тощо [21–22]. Станом на 27 травня 2022 року за даними Міністерства

культури та інформаційної політики України в Україні задокументовано 367 епізодів воєнних злочинів росіян проти української культурної спадщини, зокрема на Харківщині — 96 епізодів, на Донеччині — 75 злочинів, 70 епізодів зафіксовано в Київській області, 38 — в Чернігівській, 26 — в Сумській, 25 — в Луганській, 11 — в Запорізькій, 6 — в Житомирській, по 5 — в м. Києві та Херсонській області, 4 — в Миколаївській, 3 — в Дніпропетровській, 2 — в Одеській, 1 — в Львівській областях. З них важкого ступеню тяжкості зазнав 51 об'єкт української культурної спадщини, 117 об'єктів — середнього ступеню тяжкості [23].

Важливою складовою просування іміджу країни на міжнародному туристичному ринку є її ефективно проведений брендинг. Слід зазначити, що з 2018 року в Україні розпочато наймасштабнішу міжнародну маркетингову кампанію українського уряду під назвою «Ukraine now», орієнтовану на формування бренду України у світі, залучення в країну інвестицій та покращення туристичного потенціалу. В ході реалізації програми за підтримки британського уряду було проведено дослідження, як сприймають Україну за кордоном.

За його результатами виявилось, що три найпопулярніші асоціації з Україною — це «корупція», «революція» та «бойові дії». Люди, які не були в Україні жодного разу, бачать українців закритими, агресивними та нетолерантними через образ сформований в новинах, але змінюють думку, коли бувають у нас хоч раз, і відзначають гостинність українців, чудові краєвиди, культуру та архітектуру.

Тож основою бренду країни в межах компанії було обрано ключове слово «NOW», оскільки сучасні українці — вони про «зараз», вони не чекають, не бояться, діють та створюють саме зараз нові компанії, нові прогресивні бізнеси, нові кафе, ресторани, фестивалі, нові заводи, нові креативні академії та інноваційні технопарки, а саме слово асоціюється з важливим моментом змін та дуже приваблює таких же сучасних людей зі всього світу, туристів та інвесторів [24].

Динаміка показників туристичної інфраструктури України в 2017–2020 рр. (табл. 2) свідчить про погіршення матеріально-технічної бази туризму. Так, протягом періоду, що аналізується, фіксується зменшення місткості колективних засобів розміщення (КЗР) на

Таблиця 2

Динаміка окремих показників внутрішніх факторів формування експортного потенціалу туристичної галузі України в 2017–2021 рр. (складено автором на основі [35–30])

Показник	Роки					Абс. відхилення	Відн. відхилення, %
	2017	2018	2019	2020	2021		
Кількість туроператорів та турагентів, од.	1743	1833	4441	3867	—	2124	121,9
Кількість колективних засобів розміщування, од.	4115	4719	5335	4523	—	408	9,9
Кількість місць у КЗР, тис. од.	359	300	370,6	312,1	—	–46,9	–13,1
Кількість закладів громадського харчування, од.	50000	36763	35035	24525	—	–25475	–51,0
Рівень зносу основних фондів підприємств туристичної галузі, %	45,6	53,4	58,6	62,4	—	16,8	36,8
Кількість в'їзних туристів за метою поїздки, осіб:	39605	75945	86840	11964	13759	–25846	–65,3
— службова, ділова, навчання	4760	8066	5324	481	553	–4207	–88,4
— дозвілля, відпочинок	30394	61011	61027	8596	10683	–19711	–64,9
— лікування	3618	4755	2812	271	194	–3424	–94,6
— спортивний туризм	225	235	194	256	142	–83	–36,9
— спеціалізований туризм	258	283	16874	2304	2140	1882	729,5
— інше	350	1595	609	56	47	–303	–86,6
Експорт туристичних послуг, млн. дол.	1261,0	1445,0	1620,0	379,00	950	–311	–24,7
Питома вага експорту туристичних послуг у ВВП, %	1,12	1,10	1,05	0,24	0,47	–0,65	–58,0
Співвідношення експорту та імпорту туристичних послуг, од.	0,18	0,18	0,19	0,08	0,15	–0,03	–16,7

Примітка: * — відношення фактичного індексу конкурентоспроможності подорожей і туризму до еталонного значення показника Німеччини — лідера у туристичному регіоні ЄС.

46,9 тис. од. або 13,06 % на тлі зростання КЗР на 408 од. або 9,91 % через тенденцію поширення бюджетної форми розміщення з мінімальним набором туристичних послуг типу «хостел», скорочення пасажиропотоку за всіма видами транспорту на 50373,8 млн пас. км або на 50,67 % з найменшим рівнем падіння автомобільного, авіаційного та залізничного транспорту, що складають основу іноземного туризму, зменшення кількості закладів громадського харчування на 25475 од. або 50,95 %, зростання рівня зносу туристичної інфраструктури на 13,0 % або 28,51 % у відносному виразі.

Разом з тим, простежується зростання показника кількості туроператорів та турагентів на 2124 од. або 121,86 %, що свідчить про зростання доступності організованого придбання

туристичного продукту у всіх регіонах України. Динаміка показників туристичної галузі в 2017–2021 рр. (див. табл. 2) засвідчує, що динаміка в'їзного туристичного потоку була позитивною до 2019 року, досягнувши показника 86840 осіб, а з 2020 року характеризувалася різким спадом до рівня 11964 осіб з незначним відновленням у 2021 році до рівня 13759 осіб в зв'язку.

Динаміка структури туристичних потоків за критерієм «мета туристичних поїздок» свідчить, що протягом 2017–2021 рр. українська туристична галузь представляє туристичний інтерес з позицій дозвілля та відпочинку, спеціалізованого туризму, але, на жаль втрачає свої позиції як дестинації ділового та лікувального туризму, попри значні бальнеологічні ресурси.

Крім того, протягом періоду, що аналізується, простежується стабільне зростання експорту до 2019 року до рівня 1620 млн дол. США з різким його скороченням до 379 млн дол. США у 2020 році під впливом зазначених вище макроекономічних факторів впливу; відновлення у 2021 році до рівня 950 млн дол. США переважно за рахунок припливу платоспроможного туристичного потоку з Саудівської Аравії. Співвідношення експорту та імпорту туристичних послуг знаходилося протягом досліджуваного періоду в межах 0,08–0,19 од., частка експорту туристичних послуг у ВВП — в межах 0,24–1,12 %, що свідчить про відсутність пріоритетної ролі туристичної галузі у національній економіці країни, а також про її імпортоорієнтовність або порівняно більш значний обсяг виїзного туристичного потоку.

Динаміка експортного потенціалу туристичної галузі України (див. табл. 3 та рис. 2) цілком віддзеркалює макроекономічні тенденції міжнародної туристичної галузі, демонструючи його зростання до 4769,80 млн дол. США у 2019 році, різке скорочення до 2458,15 млн дол. США у 2020 році та зростання до 6633,09 млн дол. США у 2021 році через значне зростання середнього доходу з одного іноземного туриста до 690,48 дол. / особу за рахунок іноземних туристів з Саудівської Аравії.

Рівень реалізації експортного потенціалу України демонструє скорочення протягом 2017–2021 рр. на 21,35 %, що потребує напрацювання шляхів його стійкого розвитку в довгостроковій перспективі.

З метою розвитку експортного потенціалу туристичної галузі України з врахуванням оцінки його поточного стану доцільним є

Таблиця 3

Розрахунок інтегрального показника експортного потенціалу туристичної галузі України та рівня його реалізації в 2017–2021 рр. (складено та розраховано авторами на основі даних [28, 29])

Показник	Роки					Абс. відхилення	Відн. відхилення, %
	2017	2018	2019	2020	2021		
Місткість засобів розміщення з врахуванням сезонності туристичних потоків, осіб	26433573	23657407	31989291	30205133	37415171	10981598	41,54
Питома вага внутрішніх туристів у туристичному обігу, од.	0,92	0,86	0,86	0,95	0,96	0,04	4,35
Індекс впливу макроекономічних факторів, од.	0,83	0,81	0,81	0,73	0,85	0,02	2,41
Індекс конкурентоспроможності туристичної галузі, од.	0,66	0,66	0,69	0,69	0,69	0,03	4,55
Середній дохід з одного іноземного туриста, дол. / особу	3051,37	1937,41	1905,61	3231,36	7556,84	4505,47	147,65
Інтегральний показник експортного потенціалу української туристичної галузі, млн. дол. США	3534,78	3430,40	4769,80	2458,15	6633,09	3098,31	87,65
Експорт туристичних послуг, млн. дол. США	1261,00	1445,00	1620,00	379,00	950,00	–311	–24,66
Рівень реалізації експортного потенціалу туристичної галузі, %	35,67	42,12	33,96	15,42	14,32	–21,35	–59,85

Рис. 2. Динаміка інтегрального показника експортного потенціалу української туристичної галузі та рівня його реалізації в 2017–2021 рр. (складено автором на основі [28–29])

впровадження концептуальної моделі управління ним (рис. 3), що дозволить формалізувати процес формування та реалізації стратегії його розвитку, вчасно коригувати її за умов суттєвої зміни макроекономічних, конкурентних або внутрішніх факторів його формування.

З урахуванням поточних умов функціонування туристичної галузі України мають бути внесені зміни до наявної стратегії розвитку туризму, зокрема, пріоритетними секторами туризму мають бути визначені діловий, пізнавальний, зокрема темний, скорботний, оскільки актуальними будуть маршрути, пов'язані з війною і знаковими післявоєнними локаціями, у т. ч. Ірпінь, Буча, Гостомель, що назавжди залишаться нагадуванням наступним поколінням, як Аушвіц або Бабин Яр [33]; медичний, екологічний. Мета реалізації нової стратегії має зводитися до відновлення експортного потенціалу туристичної галузі України на основі секторальних пріоритетів, забезпечення умов сталості, безпечності та активізації в'їзного туризму відповідно до міжнародних стандартів якості, перетворення галузі на високорентабельну, інтегровану у світовий ринок конкурентоспроможну сферу, що забезпечує прискорення соціально-економічного розвитку регіонів України і держави в цілому, сприяє підвищенню якості життя населення, гармонійному розвитку і консолідації суспільства, популяризації України у світі.

Для успішної реалізації завдань оновленої стратегії розвитку туризму, що передбачатиме

відновлення експортного потенціалу туристичної галузі України, необхідним є реалізація заходів вдосконалення організаційно-кадрового, інформаційно-методичного та фінансового забезпечення її реалізації як найбільш проблемних, зокрема:

— з метою вдосконалення організаційно-кадрового забезпечення пропонується створити чітку ієрархічну структуру проектного типу, на верхньому шаблі якої знаходитиметься ДАРТ у взаємодії з органами місцевого самоврядування, а на нижньому реорганізована за принципами секторальної кластеризації Національна туристична організація України (НТО), що фокусується на пріоритетних напрямках туризму, вдосконаленні системи професійної підготовки фахівців сфери туризму, що сприятиме підвищенню якості обслуговування споживачів туристичних послуг за рахунок розробки відповідних базових компетенцій фахівців та підготовки освітніх програм з професійного навчання, гармонізації кваліфікаційних вимог та стандартів вищої освіти і стандартів професійної підготовки;

— з метою вдосконалення інформаційно-методичного забезпечення пропонується запровадити шоквартальний автоматизований збір таких показників, як чисельність в'їзних туристів, їх структура за статеві-віковими групами, країною проживання, метою подорожі, способами прибуття до України, середні витрати на одного туриста у розрізі країн та в цілому з метою визначення величини фактичного експорту туристичних послуг

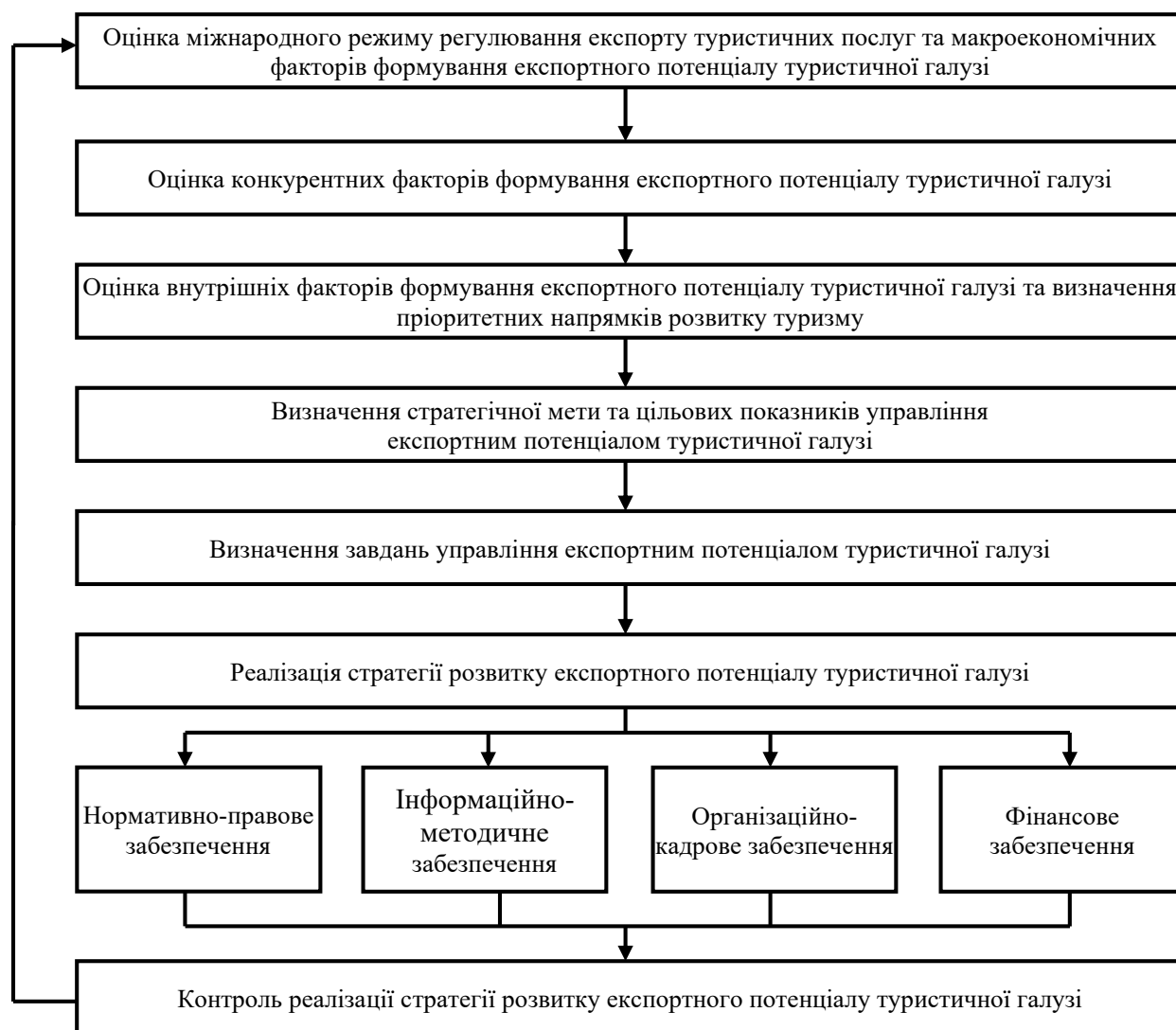

Рис. 3. Концептуальна авторська модель управління експортним потенціалом туристичної галузі України (складено автором на основі [31–32])

та рівня реалізації експортного потенціалу за цільовими стратегічними показниками, випуск піврічного інформаційного бюлетеня силами ДАРТ, що сприятиме посиленню прозорості, зростанню довіри та залученню потенційних інвесторів, формуванню та постійної актуалізації цифрового реєстру історико-культурної спадщини та туристичної інфраструктури після завершення бойових дій, проведення ребрендингу в умовах післявоєнного відновлення, в основі якого має лежати гасло «Stand With Ukraine», яке для всього світу стало закликком про допомогу біженцям, трансформоване в заклик відвідати і допомогти для того, щоб країна відновлювалася, а також позиціонування країни як безпечної для туристів;

— з метою вдосконалення фінансового забезпечення пропонується вдосконалений

фінансового забезпечення на оновлених принципах державно-приватного партнерства, зокрема, ефективного формування пріоритетів та критеріїв відбору проєктів, роз'яснення механізму оцінювання проєктів у рамках співвідношення «ціна та якість», ініціювання прозорої перевірки та контролю проєктів, підсилення процесу управління контрактами та ресурсним забезпеченням проєктів тощо, фінансування інвестиційного розвитку туризму в Україні в період післявоєнного відновлення за рахунок репарацій, виплачених країною-спонсором тероризму РФ, фінансової допомоги міжнародних партнерів та міжнародних інституцій; треба орієнтувати зусилля державних органів України на створення сприятливих умов ведення туристичного бізнесу та інвестування в нього, зокрема за рахунок адаптації турецького досвіду.

Висновки. Таким чином, поняття «експортний потенціал туристичної галузі» доцільно розуміти як максимально можливий обсяг експорту національного туристичного продукту, що формується під впливом макроекономічних, конкурентних та внутрішніх факторів галузі й реалізується у довгостроковій перспективі. Обґрунтовано, що інтегральний показник експортного потенціалу туристичної галузі доцільно визначати як добуток середнього доходу з одного іноземного туриста та показника річної місткості засобів розміщення, скорегованого на коефіцієнт сезонності та питому вагу в'їзного туристичного потоку, індекс впливу макроекономічних факторів, індекс міжнародної конкурентоспроможності, а показник використання експортного потенціалу, як відношення фактичного рівня доходу від експорту туристичних послуг до рівня експортного потенціалу туристичної галузі країни. Обґрунтовано, що одним з ключових макроекономічних факторів стимулювання попиту на туристичні послуги є фактори безпеки. Обґрунтовано, що динаміка експортного потенціалу туристичної галузі України цілком зображає макроекономічні тенденції міжнародної туристичної галузі. У 2017–2019 рр. спостерігалось нарощення експортного потенціалу туристичної галузі України до 4769,80 млн дол., у 2020 році — різке скорочення до 2458,15 млн дол.; у 2021 році — зростання до 6633,09 млн дол. через значне зростання середнього доходу з одного іноземного туриста до 690,48 дол. / особу за рахунок іноземних туристів з Саудівської Аравії. Установлено, що рівень реалізації експортного потенціалу туристичної галузі України демонструє скорочення протягом 2017–2021 рр. на 21,35 %. Обґрунтовано, що з врахуванням поточних умов діяльності української туристичної галузі пріоритетними секторами розвитку туризму мають бути визначені діловий, пізнавальний, зокрема темний або скорботний, оскільки актуальними будуть маршрути, пов'язані з війною і знаковими післявоєнними локаціями такими, як Ірпінь, Буча, Гостомель, що назавжди залишаться нагадуванням наступним поколінням, як Аушвіц або Бабин Яр, медичний, екологічний туризм. Обґрунтовано, що відновлення експортного потенціалу туристичної галузі України передбачає вдосконалення організаційно-кадрового, інформаційно-методичного та фінансового забезпечення розвитку туризму.

Список літератури

1. Барвінок Н. Вплив війни на розвиток міжнародного туризму в Україні. *Проблеми раціонального використання соціально-економічного, еколого-енергетичного, нормативно-правового потенціалу України та її регіонів: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції ГО «ІЕЕЕД», (01 травня 2022 року)*, м. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2022. С. 7–9.
2. Миронов Ю. Б., Свидрук І. І. Туризм як чинник економічного розвитку країни. *Науковий вісник НЛТУ України. Економічні проблеми макроекономічного та регіонального рівнів*. 2016. Вип. 26.6. С. 255–262.
3. Петрушенко Ю. М., Журавка Ф. О., Мареха І. С., Новгородцева М. О. Чинники розвитку міжнародного туризму. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 3. С. 203–208.
4. Портер М. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів. Київ : Наш формат, 2020. 424 с.
5. Чумаков К. І. Потенціал туристичної галузі України: формування і розвиток: дисерт. канд. екон. наук, спеціальність 08.00.03 — економіка та управління національним господарством. Запорізька державна інженерна академія. м. Запоріжжя. 2015. 207 с.
6. Лаврів І. М. Методика дослідження експортного потенціалу аграрних підприємств. *Економіка і організація управління*. 2016. № 4 (24). С. 288–294.
7. Копитко Є. Підходи до тлумачення поняття «експортний потенціал». *Стратегічні пріоритети розвитку економіки, менеджменту, сфери обслуговування та права в умовах інтеграційних процесів»: збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, Херсон, 17–18 листопада 2021*. С. 70–73.
8. Мельник Ю. В., Самосудов А. С. Розвиток експортного потенціалу підприємств молочної галузі в умовах європейської інтеграції України. *Молодий вчений*. 2020. № 3 (79). С. 237–241.
9. International Labor Organization: International Labor Organization. URL: <https://ilostat.ilo.org/data> (дата звернення: 21.12.2022).
10. Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD): Organisation for Economic Cooperation and Development. URL : <https://stats.wto.org> (дата звернення: 21.12.2022).

11. World Bank Open Data: The World Bank. URL: <https://data.worldbank.org> (дата звернення: 21.12.2022).
12. World Population Prospects: United Nations. Department of Economic and Social Affairs. URL: <https://population.un.org/wpp> (дата звернення: 21.12.2022).
13. World Trade Organization (WTO): World Trade Organization. URL: <https://stats.wto.org/>.
14. «United in Science 2021»: доповідь ООН. URL: https://library.wmo.int/doc_num.php?explnum_id=10794 (дата звернення: 21.12.2022).
15. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2017_web_0401.pdf (дата звернення: 21.12.2022).
16. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf (дата звернення: 21.12.2022).
17. Travel & Tourism Development Index 2021. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Travel_Tourism_Development_2021.pdf (дата звернення: 21.12.2022).
18. Індекс війни: аналітичне дослідження. *Недержавний аналітичний центр «Українські студії стратегічних досліджень»*. 2021. 72 с.
19. Топ-10 збройних конфліктів у 2020 році. *Слово і діло*. 14.02.2020. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/14/infografika/svit/top-10-zbrojnyx-konfliktiv-2020-roczy> (дата звернення: 21.12.2022).
20. Які збройні конфлікти виникали у світі після Другої світової війни та до чого вони призвели. *Слово і діло*. 13.12.2019. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/12/13/infografika/polityka/yaki-zbrojni-konflikty-vynykaly-sviti-pislya-druhoji-svitovoyi-vijny-ta-choho-vony-pryzvely> (дата звернення: 21.12.2022).
21. Державний реєстр нерухомих пам'яток України. URL: <https://vue.gov.ua> (дата звернення: 21.12.2022).
22. Культурна спадщина України. *Державний реєстр нерухомих пам'яток України*. URL: <https://vue.gov.ua> (дата звернення: 21.12.2022).
23. Щербакова Н. О. Стан туристичної галузі України та процес її відтворення в післявоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 39. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-17> (дата звернення: 21.12.2022).
24. Державне агентство розвитку туризму: офіційний сайт. URL: <https://www.tourism.gov.ua> (дата звернення: 21.12.2022).
25. Аналіз ринку HoReCa в Україні: Аналітичне дослідження. *Pro-Consulting*. 2021. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-horeca-v-ukraine-2021-god> (дата звернення: 21.12.2022).
26. Аналіз ринку громадського харчування (HoReCa, кейтеринг, а також харчування на АЗС): Аналітичне дослідження. *Pro-Consulting*. 2018. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/analiz-rynka-obshestvennogo-pitaniya-horeca-kejtering-takzhe-pitanie-na-azs> (дата звернення: 21.12.2022).
27. Статистична інформація: Економічна статистика / Економічна діяльність / Транспорт. *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/tr.htm (дата звернення: 21.12.2022).
28. Статистична інформація: Туризм. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/tur_.htm (дата звернення: 21.12.2022).
29. Подорожі: експорт-імпорт послуг. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/travel> (дата звернення: 21.12.2022).
30. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp> (дата звернення: 21.12.2022).
31. Задорожна І. В., Задорожний А. І. Теоретичні підходи до формування механізму управління експортним потенціалом лісогосподарського підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 35. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-25> (дата звернення: 21.12.2022).
32. Орел В. М., Макода С. Л. Організаційно-економічний механізм управління розвитком експортного потенціалу аграрних підприємств. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2018. № 2. С. 40–47.
33. Тхожевський О. В. Перспективи відновлення індустрії туризму в Україні. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення: матеріали наукової конференції студентів*. Львів: видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2022. С. 198–199.

References

1. Barvinok, N. (2022). *Vplyv viiny na rozvytok mizhnarodnoho turyzmu v Ukraini* [The influence of the war on the development of international tourism in Ukraine]. *Problemy ratsionalnoho vykorystannia sotsialno-ekonomichnoho, ekoloho-enerhetychnoho, normatyvno-pravovoho potentsialu Ukrainy ta yii rehioniv* [Problems of the rational use of the socio-economic, ecological, energy, normative and legal potential of Ukraine and its regions]: materials of the 1st International scientific and practical conference of the NGO “IEEEED”, (May 1, 2022), Lutsk, pp. 7–9.
2. Myronov, Yu. B., Svidruk, I. I. (2016). *Turyzm yak chynnyk ekonomichnoho rozvytku krainy* [Tourism as a factor in the economic development of the country]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy* [Scientific bulletin of NLTU of Ukraine]. *Ekonomichni problemy makroekonomichnoho ta rehionalnoho rivniv* [Economic problems at the macroeconomic and regional levels]. Issue 26.6. pp. 255–262.
3. Petrushenko, Y. M., Zhuravka, F. O., Marekha, I. S., Novgorodtseva, M. O. (2021). *Chynnyky rozvytku mizhnarodnoho turyzmu* [Development factors of international tourism]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu* [Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences], no. 3, pp. 203–208.
4. Porter, M. (2020). *Konkurentna stratehiia. Tekhniki analizu haluzei i konkurentiv* [Competitive strategy. Techniques of industry and competitor analysis]. Kyiv: “Nash format” Publ., 424 p.
5. Chumakov, K. I. (2015). *Potentsial turystychnoi haluzi Ukrainy: formuvannia i rozvytok* [The potential of the tourism industry of Ukraine: formation and development. Phd in Economic sciences thesis]. Zaporizhia State Engineering Academy. 207 p.
6. Lavriv, I. M. (2016). *Metodyka doslidzhenia eksportnoho potentsialu ahrarnykh pidpriemstv* [Methodology for researching the export potential of agrarian enterprises]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia* [Economics and management organization], no. 4 (24). pp. 288–294.
7. Kopytko, E. (2021). *Pidkhody do tlumachenia poniattia «eksportnyi potentsial»* [Approaches to the interpretation of the concept of “export potential”]. *Stratehichni priorytety rozvytku ekonomiky, menedzhmentu, sfery obsluhovuvannia ta prava v umovakh intehtatsiinykh protsesiv* [Strategic priorities for the development of the economy, management, service sphere and law in the conditions of integration processes]. Kherson, pp. 70–73.
8. Melnyk, Y. V., Samosudov, A. S. (2020). *Rozvytok eksportnoho potentsialu pidpriemstv molochnoi haluzi v umovakh yevropeiskoi intehtatsii Ukrainy* [Development of the export potential of dairy enterprises in the conditions of the European integration of Ukraine]. *Molodyi vchenyi* [A young scientist], no. 3 (79), pp. 237–241.
9. International Labor Organization: International Labor Organization. Available at: <https://ilostat.ilo.org/data>. (Accessed on 10 December 2022).
10. Organization for Economic Cooperation and Development (OECD): Organization for Economic Cooperation and Development. Available at: <https://stats.wto.org>. (Accessed on 10 December 2022).
11. World Bank Open Data: The World Bank. Available at: <https://data.worldbank.org>. (Accessed on 10 December 2022).
12. World Population Prospects: United Nations. Department of Economic and Social Affairs. Available at: <https://population.un.org/wpp/> (Accessed on 10 December 2022).
13. World Trade Organization (WTO): World Trade Organization. Available at: <https://stats.wto.org>. (Accessed on 10 December 2022).
14. “United in Science 2021”: UN report. Available at: https://library.wmo.int/doc_num.php?explnum_id=10794. (Accessed on 10 December 2022).
15. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017. Available at: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2017_web_0401.pdf. (Accessed on 10 December 2022).
16. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019. Available at: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf. (Accessed on 10 December 2022).
17. Travel & Tourism Development Index 2021. Available at: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Travel_Tourism_Development_2021.pdf. (Accessed on 10 December 2022).
18. *Indeks viiny: analitychne doslidzhennia* (2021). [War Index: An Analytical Study]. *Nederzhavnyi analitychnyi tsentr «Ukrainski studii stratehichnykh doslidzhen»* [Non-governmental analytical center “Ukrainian Studies of Strategic Studies”]. 72 p.
19. *Top-10 zbroinykh konfliktiv u 2020 rotsi* [Top 10 armed conflicts in 2020]. *Slovo i dilo*. [Word and deed]. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/14/infografika/svit/top->

10-zbrojnykh-konfliktiv-2020-rocz. (Accessed on 10 December 2022).

20. *Yaki zbroini konflikty vynykaly u sviti pislia Druhoi svitovoi viiny ta do choho vony pryzvely* [What armed conflicts arose in the world after the Second World War and what did they lead to]. *Slovo i dilo* [Word and deed]. Available at: <https://www.slovovidilo.ua/2019/12/13/infografika/polityka/yaki-zbrojni-konflikty-vynykaly-sviti-pislya-druhoyi-svitovoyi-viiny-ta-choho-vony-pryzvely>. (Accessed on 10 December 2022).

21. *Derzhavnyi reiestr nerukhomykh pamiatok Ukrainy* [State register of immovable monuments of Ukraine]. Available at: <https://vue.gov.ua>. (Accessed on 10 December 2022).

22. *Kulturna spadshchyna Ukrainy* [Cultural heritage of Ukraine]. *Derzhavnyi reiestr nerukhomykh pamiatok Ukrainy* [State register of immovable monuments of Ukraine]. Available at: <https://vue.gov.ua>. (Accessed on 10 December 2022).

23. Shcherbakova, N. O. (2022). *Stan turystychnoi haluzi Ukrainy ta protses yii vidtvorennya v pisliavoiennyi period* [The state of the tourist industry of Ukraine and the process of its reproduction in the post-war period]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society]. 2022. Issue 39. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-17>. (Accessed on 10 December 2022).

24. *Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu: ofitsiyni sait* [State Tourism Development Agency: official website]. Available at: <https://www.tourism.gov.ua>. (Accessed on 11 October 2022).

25. *Analiz rynku HoReCa v Ukraini: Analitychne doslidzhennia* [Analysis of the HoReCa market in Ukraine: Analytical study]. Pro-Consulting. (2021). Available at: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-horeca-v-ukraine-2021-god>. (Accessed on 10 December 2022).

26. *Analiz rynku hromadskoho kharchuvannia (HoReCa, keiterynh, a takozh kharchuvannia na AZS): Analitychne doslidzhennia* [Analysis of the catering market (HoReCa, catering, as well as catering at gas stations): Analytical study]. Pro-Consulting. (2018). Available at: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/analiz-rynka-obshchestvennogo-pitaniya-horeca-kejting-takzhe-pitanie-na-azs>. (Accessed on 10 December 2022).

Objective. *The objective of the article is to assess the current state of the export potential of the Ukrainian tourism industry, taking into account the full-scale military aggression of Russia against Ukraine in order to find directions for its development in the period of the country's post-war recovery.*

27. *Statystychna informatsiia: Ekonomichna statystyka / Ekonomichna diialnist / Transport* [Statistical information: Economic statistics / Economic activity / Transport]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy* [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/tr.htm. (Accessed on 10 December 2022).

28. *Statystychna informatsiia: Turyzm* [Statistical information: Tourism]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy* [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/tur_.htm. (Accessed on 10 December 2022).

29. *Podorozhi: eksport-import posluh* [Travel: export-import of services]. Ministry of Finance. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/travel>. (Accessed on 10 December 2022).

30. Gross domestic product (GDP) in Ukraine. Ministry of Finance. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp>. (Accessed on 10 December 2022).

31. Zadorozhna, I. V., Zadorozhny, A. I. (2022). *Teoretychni pidkhody do formuvannia mekhanizmu upravlinnia eksportnym potentsialom lisohospodarskoho pidpriemstva* [Theoretical approaches to the formation of a mechanism for managing the export potential of a forestry enterprise]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society]. Issue 35. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-25>. (Accessed on 10 December 2022).

32. Orel, V. M., Makoda, S. L. (2018). *Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizm upravlinnia rozvytkom eksportnoho potentsialu ahrarykh pidpriemstv* [Organizational and economic mechanism of managing the development of the export potential of agricultural enterprises]. *Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky* [Actual problems of innovative economy], no. 2. pp. 40-47.

33. Thozhevskyi, O. V. (2022). *Perspektyvy vidnovlennia industrii turyzmu v Ukraini* [Prospects for the restoration of the tourism industry in Ukraine]. *Suchasni napriamy rozvytku ekonomiky, pidpriemnytstva, tekhnolohii ta yikh pravovoho zabezpechennia: materialy naukovoï konferentsii studentiv* [Modern trends in the development of the economy, entrepreneurship, technologies and their legal support: materials of the scientific conference of students]. Lviv, pp. 198–199.

Methods. The following general scientific methods and techniques of cognition were used in the research process: theoretical generalization and comparison, analysis and synthesis, induction and deduction, grouping.

Results. It was determined that the concept of “export potential of the tourism industry” should be understood as the maximum possible volume of export of the national tourism product, which is formed under the influence of macroeconomic, competitive and internal factors of the industry and is realized in the long term. A methodical approach to the integral assessment of the export potential of the tourism industry of Ukraine is proposed, taking into account macroeconomic, competitive and internal factors of influence, within which the integral indicator of the export potential of the tourism industry is proposed to be defined as the product of the average income from one foreign tourist and the indicator of the annual capacity of accommodation facilities, adjusted by the factor seasonality and the specific weight of the inbound tourist flow, the index of the influence of macroeconomic factors, the index of international competitiveness, and the indicator of the use of export potential, as a ratio of the actual level of income from the export of tourist services to the level of the export potential of the country’s tourism industry. It is substantiated that one of the key macroeconomic factors of stimulating the demand for tourist services are safety factors. It is substantiated that the dynamics of the export potential of the tourism industry of Ukraine fully reflects the macroeconomic trends of the international tourism industry, demonstrating its growth to 4769.80 million dollars. USA in 2019, a sharp reduction to \$2,458.15 million. USA in 2020 and growth to 6633.09 million USD. USA in 2021 due to a significant increase in the average income from one foreign tourist to \$690.48. / person at the expense of foreign tourists from Saudi Arabia. It was established that the level of realization of the export potential of the tourism industry of Ukraine shows a decrease during 2017–2021 by 21.35 %. It is substantiated that, taking into account the current conditions of the functioning of the Ukrainian tourism industry, the priority sectors of tourism development should be business, cognitive, in particular dark, mournful, since the routes associated with the war and iconic post-war locations such as Irpin, Bucha, Gostomel, which will forever remain a reminder to future generations, like Auschwitz or Babin Yar, medical and ecological tourism. It is substantiated that the restoration of the export potential of the tourism industry of Ukraine requires the improvement of organizational and personnel, informational, methodological and financial support for the development of tourism.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of their use in the development of an updated strategy for the development of the export potential of the tourism industry of Ukraine and its implementation.

Key words: export potential of the tourism industry, tourism, development, competitiveness, world market, post-war recovery.

Надійшла до редакції 17.12.2022